

SZUROMI Szabolcs Anzelm O.Praem

A PÜSPÖKÖKRE VONATKOZÓ EGYHÁZFEGYELMI RENDELKEZÉSEK A `DIUERSORUM PATRUM SENTENTIE SIUE COLLECTIO IN LXXIV TITULOS DIGESTA`-BAN

A XI. századtól megindult az Egyházon belül az úgynevezett gregoriánus reform,¹ amely kísérletet tett a legvitatottabb egyházi kérdések megválaszolására, ezek között kiemelkedő fontosságú volt a pápa tekintélyének hansúlyozása.² A reform első, radikális időszakához³ tartozik a *Diuersorum patrum sententiae siue Collectio in LXXIV titulos digesta*, a Római Kúria⁴ kánonjogi kézikönyve.⁵ A gyűjtemény 1050-1076 között keletkezett és 74 címre, azon belül 315 fejezetre oszlik. A reform gondolkodásmódjához hűen, túlnyomó többségében pápai leveleket tartalmaz, amelyek száma mellett szinte eltűnik a néhány zsinati kánon, nem beszélve az egyházatyák írásairól, amelyet pusztán a Cipriánusz *Liber de*

¹ GILCHRIST, J., "Canon Law Aspects of the Eleventh Century Gregorian Reform Programme" in *Journal of Ecclesiastical History* 13 (1962) 21-38. FUHRMANN, H. "Gregor VII., "Gregorianische Reform" und Investiturstreit" in GRESCHAT, M. (ed.), *Gestalten der Kirchengeschichte XI* (Das Papsttum I.), Stuttgart 1985. 155-175. CAPITANI, O., "Ecclesia romana e riforma: tilitas in Gregorio VII" in *Chiesa, diritto e ordinamento della `societas christiana` nei secoli XI e XII* (Miscelanea del centro di studi medioevali 11), Milan 1986. 89-112. STICKLER, A., "I presupposti storico-giuridici della riforma gregoriana e dell'azione personale di Gregorio VII" in *Studi Gregoriani* 13 (1989) 1-15.

² GAUDEMET, J., "Collections canoniques et primauté pontificale" in *Revue de Droit Canonique* 16 (1966) 105-117. GILCHRIST, J., "Gregory VII and the Primacy of the Roman Church" in *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis* 36 (1968) 123-135.

³ STICKLER, A., *Historia iuris canonici latini*, Torino 1950. 160-165. ERDŐ P., *Az egyházjog forrásai. Történeti bevezetés* (Bibliotheca Institutii Postgradualis Iuris Canonici Universitas Catholicae de Petro Pázmány nominatae 1), Budapest 1998. 144-145. FERME, B.E., *Introduzione alla storia del diritto canonico. I-II diritto antico fino al Decretum di Graziano*, Roma 1998. 161-165. PLÖCHL, W.M., *Geschichte des Kirchenrechts*, Wien-München 1962.² II. 462-463. FOURNIER, P., "Les collections canoniques romaines de l'époque de Grégoire VII" in *Mémoires de l'Institut National de France. Académie des Inscriptions et Belles-Lettres* 41 (1920) 271-397.

⁴ RYAN, J.J., *Saint Peter Damiani and His Canonical Sources: a Preliminary Study in the Antecedents of Gregorian Reform* (Pontifical Institute of Medieval Studies, Studies and Texts 2), Toronto 1956. 14.

⁵ STICKLER, A., *Historia*, 167-170. ERDŐ P., *Az egyházjog*, 146-147. FERME, B.E., *Introduzione*, 169-171. FUHRMANN, H., "Über den Reformgeist der 74-Titel-Sammlung (Diuersorum Patrum Sententiae)" in *Festschrift für Hermann Heimpel zum 70. Geburtstag am 19. September 1971*, Göttingen 1972. 1101-1120. GILCHRIST, J.T., "The relationship between the Collection in Four Books and the Collection in Seventy-Four Titles" in *Bulletin of Medieval Canon Law* 12 (1982) 13-30.

catholicae ecclesiae unitate című művéből vett öt idézet és Maximus Taurinensis 72. homiliájának részlete képvisel.⁶

A gyűjteménynek összesen 86 fejezete foglalkozik a püspökökkel, ezen belül 75 fejezet származik pápától, 9 különböző zsinatokról és mindössze kettő egyházatyáktól, azaz ebben az esetben Szent Cipriánusztól.

A LXXIV titulos digesta kritikai szövegét Joannes T. Gilchrist publikálta 1973-ban,⁷ amelyhez hosszú és alapos bevezető tanulmányt is fűzött.⁸ Ennek különösen a gyűjtemény forrásaival foglalkozó része nagyon jelentős a kollektív kánonjainak vizsgálata szempontjából.⁹

1. Ha végig tekintünk a pápai kánonokon, láthatjuk hogy az egy pápára jutó kánonok száma nem túl sok, hiszen 30 pápától találunk szövegrészleteket a püspökökkel kapcsolatos anyagban,¹⁰ amelyek közül csak a Nagy Szent Gergelytől és Nagy Szent Leó pápától származó korpusz nevezhető jelentősebbnek; ez 8-8 kánont tesz ki. Említésre méltó még Calixtus pápa (217-222), Silvester pápa (314-315), I. Gelasius pápa (492-494), és Symmachus pápa (498-514), mindegyikük neve alatt 4 kánon került be az általunk vizsgált anyagba. A pápának tulajdonított kánonok vizsgálatából az is kitűnik, hogy nagyon jelentős a pseudo-izidoriánus hamis kánonok befolyása,¹¹ ami az egész gyűjtemény tekintetében 146 fejezetet tesz ki,¹² a püspökökre vonatkozó kánonok közül pedig 41 származik ennek a forrásnak a hamis részéből. Azonban Gilchrist alapos szöveggkritikai vizsgálatából tudjuk, hogy még a Nagy Szent Gergely pápától

⁶ Cap. 23.

⁷ GILCHRIST, J.T. (ed.), *Diuersorum patrum sententiae siue Collectio in LXXIV titulos digesta* (Monumenta Iuris Canonici, Series B: Corpus Collectionum, Vol. 1), Città del Vaticano 1973.

⁸ GILCHRIST, J.T. (ed.), *Diuersorum*, xvii-cxxv.

⁹ GILCHRIST, J.T. (ed.), *Diuersorum*, lxxxix-cxvi.

¹⁰ Anacletus (79-91) 2 kánon (cc. 60, 167); Evaristus (100-109) 3 kánon (cc. 82, 168, 186); Annicius (155-166) 2 kánon (cc. 161, 191); Victorius (189-198) 1 kánon (c. 83); Zepherinus (199-217) 3 kánon (cc. 3, 84, 97); Calixtus (217-222) 4 kánon (cc. 105, 187, 192, 194); Urbanus I. (222-230) 3 kánon (cc. 214, 224, 225); Anterius (235-236) 1 kánon (c. 188); Fabianus (236-250) 2 kánon (cc. 67, 91); Cornelius (251-253) 1 kánon (c. 240); Lucius I. (253-254) 1 kánon (c. 169); Sixtus II. (257-258) 3 kánon (cc. 72, 93, 195); Dionysius (259-268) 1 kánon (c. 79); Felix I. (269-274) 2 kánon (cc. 73, 89); Marcellinus (306-308) 1 kánon (c. 81); Eusebius (310) 1 kánon (c. 94); Meltiades (311-314) 2 kánon (cc. 85, 215); Silvester (314-335) 4 kánon (cc. 138, 157, 203, 206); Iulius I. (337-352) 1 kánon (c. 96); Felix II. (355-365) 3 kánon (cc. 87, 88, 95); **Damasus (366-384) 3 kánon (cc. 90, 179, 197)**; Anastasius (399-401) 1 kánon (c. 158); Innocentius I. (401-417) 3 kánon (cc. 111, 162, 217); Celestinus I. (422-432) 1 kánon (c. 113); Leo I. (440-461) 8 kánon (cc. 117, 118, 119, 172, 190, 198, 229, 230); Gelasius I. (492-496) 4 kánon (cc. 166, 209, 231, 327); Symmachus (498-514) 4 kánon (cc. 123, 175, 176, 267); Vigilius (537-555) 1 kánon (c. 12); Pelagius II. (579-590) 1 kánon (c. 65); **Gregorius I. (590-604) 8 kánon (cc. 39, 40, 125, 126, 129, 135, 173, 235)**.

¹¹ Kiadása: HINSCHIUS, P., *Decretales Pseudo-Isidorianae et Capitula Angliramni*, Lipsiae 1863.

¹² A LXXIV titulos 250 fejezetet vesz át összesen a Decretales Pseudo-Isidorianae-ből, és ebből 146 a hamis kánon. A más forrásból származó anyag mindössze 65 fejezetet tesz ki. vö. GILCHRIST, J.T. (ed.), *Diuersorum*, xci., xcix-c.

származó anyag összeállításához is felhasználta a szerző Pseudo-Isidorus gyűjteményét.¹³

A hetvennégy cím közül az 1. (De primatu Romanae ecclesiae), 10. (De iudicio et examinatione episcoporum), 11. (De episcopis sine Romana auctoritate depositis), 18. (De consecratione episcoporum et archiepiscoporum), 25 (De episcoporum mutatione), 27. (De uana corepiscoporum superstitione), 29. (Quod non debeat missa celebrari nisi in sacratibus ab episcopo locis), és a 74. (De pastoribus iniuste subditos excommunicantibus) tartalmazza a legtöbb püspökökkel kapcsolatos anyagot, de más címek alatt is található ide sorolható fejezeteket.

A püspökökre vonatkozó pápai kánonok tartalmi szempontból *négy* csoportba sorolhatók: a pápa és az Apostoli Szentszékre tartozó ügyek;¹⁴ a püspök megválasztása;¹⁵ a püspök kötelességei és jogai; a püspökök vádolásának feltételei.¹⁶ A harmadik kategórián belül megkülönböztethetjük a püspöki székkel kapcsolatos kánonokat,¹⁷ a püspök szentség -és egyéb szentelmények- kiszolgáltatásban betöltött szerepével foglalkozó fejezeteket,¹⁸ a püspök személyéhez és jogaihoz kötődő előírásokat.¹⁹ Érdemes összevetni ezt a felosztást a kronológiai sorrendben következő reformgyűjtemény, a Collectio Anselmi Lucensis (1081-1083 körül) tartalmával, amelynek fő forrása a LXXIV titulus digesta. A kánonok témái hasonlóak, azonban Anselmnél külön kategóriát tudunk felállítani a püspök és a szent rend kötelező fokozatairól. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a LXXIV titulus nem tesz említést erről a kérdésről, de Anselmnél ez jóval nagyobb hangsúlyt kap és jóval tisztábban jelenik meg, köszönhetően elsősorban az egyházatyáktól átvett részleteknek.²⁰ Ugyanígy látható az is, hogy az anselmi gyűjtemény anyagába jelentős számú kánon került be mind a püspökségre jelölt személy szenteléséhez szükséges tulajdonságokról, mind pedig magáról a szentelésről, amelyre ugyan szintén utal a LXXIV titulus digesta néhány fejezetben,²¹

¹³ GILCHRIST, J.T. (ed.), *Diuersorum*, xcv-xcvii.

¹⁴ Capp. 3, 12, 83, 85, 87, 88, 90, 91, 93, 94, 160, 175, 176, 179, 191.

¹⁵ Capp. 113, 117, 118, 119, 123, 125, 161, 162.

¹⁶ Capp. 67, 72, 73, 79, 81, 84, 89, 95, 96, 97, 169.

¹⁷ Capp. 65, 167, 168, 197, 224, 225

¹⁸ Capp. 135, 138, 166, 198, 203, 206, 209, 214, 215, 217, 231, 240, 267.

¹⁹ Capp. 40, 82, 105, 111, 126, 129, 157, 158, 172, 173, 186, 187, 188, 190, 192, 194, 195, 229, 230, 235,

²⁰ Vö. SZUROMI SZ. A., „A püspökökre vonatkozó egyházfegyelem patrisztikus gyökerei a 'Collectio Anselmi Lucensis'-ben” in *Teológia* 35 (2001) 83-92.

²¹ Cap. 113. “Nullus inuitis detur episcopus. Cleri plebis et ordinis consensus et desiderium requiratur. Tunc alter de altera eligatur ecclesia, si de ciuitatis ipsius clero, cui est episcopus ordinandus, nullus dignus, quod euenire non credimus, potuerit reperriri. Primum enim illi reprobandi sunt ut aliqui de alienis ecclesiis merito preferantur. ...” GILCHRIST, J.T. (ed.), *Diuersorum*, 75.

Cap. 118. “In ciuitatibus quarum rectores obierint, de substituendis episcopis hec forma seruetur, ut is qui ordinandus est, etiamsi bone uite testimonio fulciatur, non lazcus, non neophitus, non secunde coniugis sit maritus, aut qui unam quidem habeat uel habuerit sed quam sibi uidam copularit. Sacerdotum enim tam excellens electio est, ut hec que in aliis membris ecclesie non uocantur ad culpam, in illis tamen habeantur illicita.” GILCHRIST, J.T.

de ez csak töredéke a Collectio Anselmi-ben található szövegeknek.²² Magáról a szentelésről pusztán csak azt tudhatjuk meg, hogy a metropolita jelenlétével, vagy legalábbis tudtával kell történnie,²³ továbbá hogy az Apostoli Szentszék jóváhagyására szorul. Hozzá kell tennünk, hogy ha összehasonlítjuk a LXXIV titulos-ban található pápai kánonokat az Collectio Anselmi pápai kánonjaival láthatjuk, hogy az a legtöbb püspökkel kapcsolatos kánont átveszi a LXXIV titulosból. A szószerint megegyező ilyen fejezetek száma 64 a 75-ből.²⁴

2. A második korpuszt a zsinati kánonok képezik (9 fejezet), amelyek közül forrásként kiemelkedik a 721-es Római Zsinat 5 kánonnal,²⁵ míg a további négy zsinat (a 341-es Antióchiai,²⁶ a 343-as Szerdikai,²⁷ a 419-es Karthágói²⁸ és a IV. Toledói Zsinat²⁹) egy-egy kánon erejéig van idézve a püspökökkel kapcsolatos anyagban. A fejezetek sorszámából kitűnik, hogy a zsinatokról átvett fejelem a kollekció egy meglehetősen kis területére öszpontosul és a gyűjtemény végén helyezkedik el, leginkább a 66. cím alatt (Hec capitula sparsim collecta sunt et Angliranno Mediomatrice urbis episcopo Rome a beato papa Adriano tradita quando pro sui negotii causa inibi agebatur). A zsinati fejezetek forrása tehát a Dionysio-Hadriana gyűjtemény mellett valószínűleg a Capitula Angliramni.³⁰

A zsinati fejelem jól illeszkedik a pápai kánonok közé, viszont meglepő, hogy a szerző nem vette át a püspökök kiválasztására és szentelésére vonatkozó hagyományos kánonokat a korai zsinatokról,³¹ amit megtehetett volna mind a Dionysio-Hadriana, mind pedig a Pseudo-Isidoriana gyűjteményből. Így a fejezetek a püspöknek az alsóbb klerikusi fokozatok felett, illetve hittani kérdésekben akár a világi fejedelmek felett gyakorolt hatalmáról, a püspök vádolásáról,

(ed.), *Diuersorum*, 77-78.

Cap. 123. "Nullus per ambitum ad episcopalem honorem permittatur accedere. Si quis autem episcopatum desiderat, data pecunia potentes personas minime suffragatrices adhibeat nec ad decretum sibi faciendum clericos uel ciues subscribere adhibito cuiuslibet generis timore compellat uel premiis aliquibus hortetur." GILCHRIST, J.T. (ed.), *Diuersorum*, 80.

²² Vö. Ans. 6. 3, 4, 15, 18, 19, 24, 25, 41, 66, 67, 68, 69, 73, 74, 75, 76, 77, 121, 135, 137, 141, 152, 163; Ans. 9. 49.

²³ Cap. 162. "Extra conscientiam metropolitani episcopi nullus audeat ordinare episcopum; integrum est enim iudicium quod plurimorum sententiis confirmatur. Nec unus episcopus ordinare presumat episcopum, ne furtium beneficium presitum uideatur. Hoc enim et synodus Niceana constituit atque diffiniuit." GILCHRIST, J.T. (ed.), *Diuersorum*, 104.

²⁴ Vö. SZUROMI SZ. A., „Megjegyzések az Anselmi Collectio Canonum VI. könyvének forrásaihoz” in *Kánonjog* 1 (1999) 95-101. különösen 97. SZUROMI, SZ.A., "The Rules Concerning Bishops in the 'Anselmi Collectio Canonum' -Sources and Discipline-" in *Folia canonica* 3 (2000) 173-183. különösen 175-176.

²⁵ Capp. 299, 301, 302, 303, 307.

²⁶ Cap. 316.

²⁷ Cap. 327.

²⁸ Cap. 317.

²⁹ Cap. 312.

³⁰ Kiadása: A gyűjteményről vö. HINSCHIUS, P., *Decretales*, 755-769. MAY, G., "Zu den Anklagebeschränkungen, insbesondere wegen Infamie, in den capitula Angliramni" in *Zeitschrift für Kirchengeschichte* 72 (1961) 106-112.

³¹ GRAYSON, R., "Les elections episcopales en orient au IVe siecle" in *Revue d'Histoire ecclesiastique* 74 (1979) 301-345.

néhány fegyelmi kérdésről, és a vasárnap megszentelésének a kötelességéről beszélnek.

Amint már utaltunk rá, a patrisztikus eredetre visszamenő két fejezet (capp. 18-19.) Szent Cipriánusztól származik. Azonban ez a két kánon tekinthető a leglényesegebbnek a püspöki hivatal teológiai megalapozása terén, amely tanítást nagyon jól kiegészíti a püspök és az egyházmegye misztikus kapcsolatának a kifejtése a 186., 187. és 188. fejezetben.

3. A püspökökre vonatkozó fegyelmi tartalmi szempontból egységesebb képet mutat, mint ahogy az a LXXIV titulos-t erőteljesen felhasználó Collectio Anselmi Lucensis-ben előttünk áll. Ennek oka a domináns, főleg hamis eredetre visszamenő pápai kánonokban keresendő. Mint tudjuk, a Decretales Pseudo-Isidorianae homlokerében a püspöki hatalom megerősítése helyezkedik el, különös tekintettel a világi befolyás kizárására.³² Ennek egy sajátos területe a püspök vádolhatóságának a kérdése, ami jelentős helyet kap mind a LXXIV titulos, mind pedig a Collectio Anselmi püspökökre vonatkozó anyagában. Valójában az átvett pseudo-izidori kánonok olyan szigorú szabályokat tartalmaznak a püspök vádolhatóságának tekintetében, hogy ha nem is lehetetlenítik el, de erősen megnehezítik a püspök világi, illetve egyházi felelőségre vonásának lehetőségét.³³ Azonban ezen fejezetek teológiai háttérét már nem a hamis kánonok adják meg, hanem a fentebb említett cipriánuszi szövegek. Ennek alapján egy olyan egységes püspöki hatalom és feladat fogalmazódik meg, amelynek gyakorlati működési alapját csak egy, mind a világiak előtt, mind pedig az Egyházon belül, megerősített püspöki hivatal adhatja meg.³⁴ Ezzel az interpretáció-

³² ERDŐ P., *Az egyházjog...*, 124.

³³ Cap. 72. "Statutum est ut si quis contra episcopum uel actores ecclesie se proprium crediderit habere negotium non prius adeat iudices quam ad eos recurrat caritatis studio, ut familiari colloquio commoniti ea sanare debeant que in querimoniis deducantur. Quod si quis aliter egerit, communionem priuetur." GILCHRIST, J.T. (ed.), *Diuersorum*, 57.

Cap. 79. "Crimina que episcopis inpingi dicis per alios non sinas ullomodo fieri, nisi per illos qui crimina intendunt, si tamen ipsi digni et irreprehensibiles apparuerint et actis docuerint publicis ab omni se carere suspicione ac inimicitia et irreprehensibilem fidem conuersionemque ducere. Nemini enim de se confesso credi potest super crimen alienum quoniam rei professio periculosa est et admitti non debet." GILCHRIST, J.T. (ed.), *Diuersorum*, 60.

Cap. 84. "Patriarche uel primates accusatum discutientes episcopum non ante sententiam proférant finituum quam apostolica fuerint fulti auctoritate, aut reum se ipse confiteatur aut per innocentes et regulariter examinatos coniungatur testes; qui nimirum testes minori non sint numero, quam illi discipuli fuerunt, quos Dominus ad adiumentum apostolorum elegit, id est lxxii." GILCHRIST, J.T. (ed.), *Diuersorum*, 62.

³⁴ Cap. 19. "Episcopatus unus est, cuius a singulis in solidum pars tenetur. Ecclesia una est, que in multitudinem latius incremento fecunditatis extenditur, quomodo solis multi radii sunt sed lumen unum, et rami arboris multi sunt sed robur unum tenaci radice fundatum; et quomodo de fonte uno riui plurimi defluunt, numerositas licet diffusa uideatur exundantis copie largitate, unitas tamen seruatur in origine. Auelle radium solis a corpore, diuisionem lucis unitas non capit; ab arbore frange ramum, fractus germinare non poterit; a fonte precide riuum, precisus arescit. Sic et ecclesia Domini luce perfusa per totum orbem radios suos porrigit. Unum tamen est quod ubique diffunditur, nec unitas corporis separatur. Ramos suos in uniuersam terram copia ubertatis extendit, profluentes largiter riuos latius pandit. Unum

val az eredeti pszeudo-izidori törekvés átalakul a gregoriánus reform szellemének megfelelő fejelemmé.³⁵

A gyűjtemény másik sarkpontja a primátus kérdése.³⁶ A megerősített püspöki hatalom tehát még sem abszolút, hiszen a püspök és az egyházmegye minden jelentősebb ügyben alá van vetve a Római Szentszéknek (cap. 3),³⁷ ami megfelel a *Dictatus Papae* szándékának.³⁸ Azaz nem történhet püspöki széketöltés a pápa megerősítése nélkül (vö. cap. 91),³⁹ és ugyanígy, a megvádolt püspök sem mozdítható el pusztán zsinati határozattal, ehhez Róma döntése szükséges.⁴⁰

A püspök az elsődleges kiszolgáltatója a szentségeknek, ez egyértelműen kitűnik a gyűjtemény azon fejezeteiből, amelyek a különböző szentségekkel foglalkoznak.⁴¹ Természetesen hangsúlyosan igaz ez az egyházi ordóra vonatko-

tamen caput est et origo una et una mater fecunditatis successibus copiosa. Adulterari non potest sponsa Christi, incorrupta est et pudica; unam domum nouit, unius cubiculi sanctitatem casto pudore custodit.” GILCHRIST, J.T. (ed.), *Diuersorum*, 29-30.

³⁵ Vö. VIOLANTE, C., “La riforma ecclesiastica del secolo XI come progressiva sientes di contrasti idee e strutture” in VIOLANTE, C. (ed.), *San’ Anselmo vescovo di Lucca (1073-1086) nel quadro delle trasformazioni sociali e della riforma ecclesiastica* (Istituto storico italiano per il medio evo, studi storici 13), Rome 1992. 1-15.

³⁶ GAUDEMET, J., “La Primauté pontificale dans les collections canoniques grégoriennes” in ALZATI, C. (ed.), *Cristianità ed Europa. Miscellanea di studi in onore di Luigi Prosdocimi*, Rome 1994. 59-90.

³⁷ “Ad Romanam ecclesiam ab omnibus, maxime tamen ab oppressis appellandum est et concurrendum quasi ad matrem, ut eius uberibus nutriantur, auctoritate defendantur et a suis oppressionibus releuentur, qui non potest nec debet mater obliuisci filium suum. Iudicia enim episcoporum maioresque ecclesie cause a sede apostolica, et non ab alia sunt terminande, quia licet in alios transferatur episcopos, beato tamen apostolo Petro dictum est: ‘Quecumque ligaueris super terram erunt ligata et in celis, et quecumque solueris super terram erunt soluta et celis.’ ” GILCHRIST, J.T. (ed.), *Diuersorum*, 20-21. vö. cap. 12.

³⁸ Vö. PLÖCHL, W.M., *Geschichte des Kirchenrechts*, Wien-München 1962.² II. 81-83.

³⁹ “Statuimus ne episcopi a propriis sedibus aut ecclesiis sine auctoritate Romani pontificis eiciantur. Quod si quomodo presumptum fuerit, antequam et proprius locus et sua omnia eis legibus redintegrentur, nullatenus a quoquam accusentur aut criminentur et nisi sponte elegerint nulli pro talibus respondeant, sed postquam restituti fuerint et sua omnia eis legibus redintegrata dispositis ordinatisque suis magnum spatium tractandi causa eis concedatur. ...” GILCHRIST, J.T. (ed.), *Diuersorum*, 66.

⁴⁰ Cap. 87. “Quamquam comprouincialibus episcopis una cum eorum metropolitano sue prouincie causas episcoporum liceat caritative et concorditer agitare, non tamen licet diffinere absque Romani pontificis auctoritate; quod si secus a quibusdam presumptum fuerit, ipsi qui hoc egerint sue presumptionis suscipiant damnum, et illi qui ab eis perperam communicati aut damnati fuerint, auctoritate huius sancte sedis et beati preceptoris nostri clauigeri Petri potestate soluantur atque restituantur; ipsi enim ait Dominus; ‘Quecumque solueris super terram erunt soluta in terra et in celis.’ ” GILCHRIST, J.T. (ed.), *Diuersorum*, 64. vö. capp. 83, 85, 88, 90.

⁴¹ Vö. pl. cap. 215. “De hoc super quo rogastis, id est utrum maius esset sacramentum manus impositio episcoporum aut baptismus, scitote utrumque esse magnum sacramentum. Et sicut unum a maioribus fit, id est a summis pontificibus, quod a minoribus perfici non potest, ita et maiori ueneratione uenerandum et tenendum est. Sed ita coniuncta sunt hec duo sacramenta ut ab inuicem nisi morte preueniente nullatenus possint segregari, et unum sine altero rite perfici non potest. Nam unum preueniente morte saluare sine altero potest, aliud autem non potest.” GILCHRIST, J.T. (ed.), *Diuersorum*, 136.

zoán. Ide kapcsolhatóak még az inkardinációt érintő kapitulumok, mivel a más egyházmegyéből átlépni szándékozó ügye is a püspök hatáskörébe tartozik (cap. 190),⁴² amit azonban csak súlyos indokból engedélyezhet (cap. 229),⁴³ hiszen ez ellentétes az egyházmegye és papsága lelki kapcsolatával.

A LXXIV titulos gyűjtemény nagyon jó és tömör képet ad a püspök kötelességeiről és jogairól. Ez a kép ugyan a hierarchia egyes szintjeinek és feladatainak megkülönböztetésében nem olyan tiszta, mint amilyen megtalálható a nagyjából két évtizeddel később íródott *Collectio Anselmi Lucensis*ben, ám gyűjtemény elsődleges célja nem is ez, hanem hogy biztosítsa az Egyház függetlenségét a világi befolyástól. Ezt a püspöki hatalom megerősítésével, és a pápai primácia kihangsúlyozásával teszi, utóbbival ellensúlyozva az esetleges decentralizációs szándékokat, amelyek szintén az egyes világi fejedelmi törekvésekből fakadnak.⁴⁴ A LXXIV titulos hatása, mint az első nagyobb terjedelmű gregoriánus gyűjtemény nagyon jelentős, hiszen nemcsak az ezt követő kollekciók vesznek át számottevő mennyiségű pápáknak tulajdonított kánonokat belőle, hanem a püspökökre vonatkozó fegyelmi anyag döntő többsége bekerült a *Decretum Gratiani*-ba is.

Cap. 240. "Sacramentum hactenus a summis sacerdotibus uel reliquis exigi nisi pro fide recta minime cognouimus nec sponte eos iurasse repperimus. sacramentum ergo episcopis nescimus oblatum nec umquam fieri debet." GILCHRIST, J.T. (ed.), *Diuersorum*, 149.

⁴² "Si quis episcopus ciuitatis sue mediocritate despecta administrationem celebrioris loci ambierit et ad maiorem se plebem quacumque ratione transtulerit, a cathedra quidem pellatur aliena, sed carebit et propria, ut nec illis presideat quos per auaritiam concupiuit nec illis quos per superbiam spreuit. Suis igitur terminis quique contentus sit nec supra mensuram iuris sui affectet augeri." GILCHRIST, J.T. (ed.), *Diuersorum*, 118-119.

⁴³ "Alienum clericum inuito episcopo ipsius nemo sollicitet, nisi forte ex placito caritatis id inter dantem accipientemque conuenerit. Itaque si intra prouinciam res agitur, transfugam clericum ad ecclesiam suam metropolitanus redire compellat. Si autem longius recessit, sui precepti auctoritate reucabitur, ut nec cupiditati nec ambitioni occasio relinquantur." GILCHRIST, J.T. (ed.), *Diuersorum*, 143.

⁴⁴ GAUDEMET, J., "A propos de l'episcopat Medieval (XIIe-XIIIe siecles)" in *Studia Gratiana* 27 (1996) 149-172.